

Kotiliesi nro 12/2001

Kuvat: Tiina Itkonen

Pirityiset maaseudun puolesta

Pohjalaiset naiset ovat maineensa veroisia, itsellisiä ja tarmokkaita. Nyt he aikovat kääntää maaseudun muuttovirran voitolliseksi.

Tien laidassa kohoava vaakunataulu, keltainen viulu sinisellä pohjalla, kertoo matkailijalle hetkessä kohteen ominaispiirteen. Viulu ja harmoni ovat ne instrumentit, joiden avulla Kaustinen on luonut itselleen houkuttelevan brandin; vahvan mielikuvan kunnasta, jossa kansanmusiikki soi ja perinteet ovat yhä kunniaissa.

Vireä kulttuurielämä on ollut johtotähtenä myös Kaustisen seutukunnan naisilla, jotka polkaisivat pystyyn Pirityiset, alueellisen kehittämisyhdistyksen, ja ryhtyivät suunnitelmallisesti tekemään työtä

seudun elävöittämiseksi. Käytännössä se tarkoittaa satoja kursseja, tapahtumia, hankkeita, koulutustilaisuuksia, opintomatkoja, uusia yhdistyksiä, työpaikkoja ja yrityksiä. Tänä päivänä voi liioittelematta sanoa, että Pirityisistä kasvoi menestystarina, jonka hedelmistä voivat nauttia myös saavat sukupolvet.

Mutta siirrytäänpä aluksi ajassa taaksepäin. On vuosi 1996. Entisen Vaasan läänin alueella on käynnistymässä Devote-projekti, monipuolinen hanke naisten aseman parantamiseksi työelämässä ja yhteiskunnan päättävissä elimissä. Arkkitehti **Airi Kentala** sekä oman yrityksensä juuri lopettanut **Pirjo Palosaari-Penttilä**, molemmat Kaustiselta, osuvat samalle kurssille ja päättävät hyödyntää saamaansa tietoa myös omalla paikkakunnallaan.

Seuraavana keväänä kymmenen naista järjestää talkootyönä Upea Nainen -tapahtuman, jossa seudun naisia kannustetaan luomaan visionsa elinvoimaisesta Kaustisen seutukunnasta.

”Mietimme, mitä kukin meistä toivoi itse olevansa vuonna 2003 ja miltä halusimme Kaustisen seutukunnan tuolloin näyttävän. Sen jälkeen ryhdyimme miettimään keinoja”, Airi Kentala kertoo.

Se oli lähtölaukaus Pirityisille, Kaustisen seutukunnalla toimivalle yhdistykselle, joka pyrkii edistämään seudun kehittämisestä kiinnostuneiden ihmisten toimintamahdollisuuksia sekä toteuttamaan alueen asukkaiden visiota hyvinvoivien lasten, nuorten, naisten, miesten ja ikäihmisten maaseutuyhteisöstä.

Se oli historiallinen hetki, vaikka yhdistystä perustamassa olleet naiset sitä tuskin tajusivatkaan.

Tuumasta toimeen

Maaseudun suurin ongelma on väestön siirtyminen suuriin keskuksiin. Syy on kaikkien tiedossa: työpaikkojen määrä on vähentynyt maaseudulla rajusti. Valtaosa 1990-luvulla syntyneistä työpaikoista on luotu tietoteollisuuteen, suurimpiin kasvukeskuksiin. Tutkimusten mukaan suuri osa muuttajista jäisi kuitenkin kotipaikkakunnalleen, jos työtä olisi tarjolla. Myös opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksien parantaminen vähentäisi työikään tulevan nuorison muuttohaluja. Keskuksiin suuntautuva muuttoliike on ongelmana myös Kaustisen seutukunnassa, seitsemän kunnan – Kaustinen, Halsua, Lestijärvi, Perho, Toholampi, Ullava ja Veteli – muodostamalla talousalueella. Siksi Pirityiset ryhtyivät ensitöikseen ideoimaan hankkeita, joiden avulla alueen työllisyyttä edistettäisiin. Hankkeita, joiden avulla erityisesti nuoret saisivat elinkeinon ja syyn juurtua kotiseudulleen.

”Kukaan ei pidä suomalaista maaseutukulttuuria elinvoimaisena, ellemme me itse. Olemme usein pohtineet keinoja, joilla voisimme viestittää, että todella haluamme ihmisten muuttavan takaisin. Myös kuntien tulisi panostaa paluumuuttajiin ja osoittaa olevansa heistä aidosti kiinnostuneita ja valmiita auttamaan”, sanoo **liris Jurvansuu**, yksi Pirityisten kantavista voimista, joka toimii nykyään Suomen Kylätoiminta ry:n pääsihteerinä.

”Tärkeintä on, että pystymme tarjoamaan työtä paluumuuttajille, erityisesti akateemisesti koulutetuille naisille. Tietotekniikan kehitys on jo luonut mahdollisuudet etätööhön ja työajan uudenlaiseen jaksottamiseen. Nyt tarvitaan tekoja. Maaseudun menestyminen riippuu pitkälti siitä, kuinka luovia päätöksiä uskalletaan tehdä.”

Sisua ja sitkoa

Esimakua Pirityisten puhdista saatiin syyskuussa 1997, kun maa- ja metsätalousministeriö järjesti paikallisen omaehtoisuuden maaseutuohjelmaa (POMO) koskevan koulutustilaisuuden Helsingin Säätytalolla. Maaseutuneuvos **Eero Uusitalon** esitellessä kolmivuotiseen POMO-ohjelmaan valittuja toimintaryhmiä, hän epähuomiossa unohti Pirityiset.

Takarivissä istuneet kolme naista eivät moista sulattaneet, vaan trio ponkasi pystyyn ja ilmoitti Airi Kentalan suulla tulevansa seudulta, jonka jo Pähkinäsaaren rauha oli asettanut tukalaan asemaan. ”Me olemme tottuneet siihen, että ruotsalaiset ja venäläiset kävelevät ylitsemme, mutta täällä meidän yli ei kävellä!”

Episodi kuvaa osuvasti Pirityisten asennetta. Halu kamppailla oikeiksi katsomiensa asioiden puolesta leimaa yhdistyksen toimintaa. Vaikka olosuhteet ovat toisinaan olleet hyvinkin hankalat, Pirityisten toimintaryhmä on saanut aikaan ihailtavaa tulosta. Alueella, jossa asukkaita on alle 20000, seudun kehittämiseen tähtäävään POMO-toimintaan osallistui kaikkiaan 13420 ihmistä. Pirityisten ohjelma, joka sai nimekseen *Perinteestä Elämän Työ*, pyrki muuntamaan alueen rikkaan kulttuuriperinnön toimeentuloa tuottavaksi työksi. Kaustisen tunnettu imago ja siitä saatavat taloudelliset vaikutukset haluttiin laajentaa koko seutukunnan hyödyksi. Merkittävää on se, että ideat kulttuuripainotteisista hankkeista ovat lähtöisin seudun asukkailta.

Pysyviä kokoaikaisia työpaikkoja hankkeiden myötä ei juuri saatu aikaan, mutta osa-aikaisia ja kausiluonteisia työpaikkoja syntyi 183. Koulutuskurssien määrä ylitti komeasti tavoitteen. Kun alun perin suunnitelmassa oli 30 kurssia ja 300 osallistujaa, kurseja järjestettiin lopulta peräti 253 ja osallistujia oli 3921.

Lähinnä kolmannelle sektorille suunnattu POMO-ohjelma toteutettiin täysin kotimaisin varoin. Maa- ja metsätalousministeriö rahoitti hankkeiden kokonaiskustannuksista korkeintaan 50 prosenttia. Loput varoista koottiin TE-keskukselta, kunnilta sekä yksityisiltä. Ja kuten Pirjo Palosaari-Penttilä aiheellisesti huomauttaa, ilman talkootyötä savotasta tuskin olisi selviydytty.

”Maa- ja metsätalousministeriö antoi toimintaamme varten ensimmäisenä vuonna miljoona markkaa. Mikäli hankkeet etenivät suunnitelmien mukaan, summaa korotettiin saavana vuonna. Se oli hyvä porkkana. Tuntui hyvältä, kun tuloksista palkittiin eikä tarvinnut olla syrjäytynyt ja surkea

saadakseen taloudellista tukea. Olemme talousalueena köyhä – se on totta – mutta henkisesti rikkaita.”

Eväitä perinteestä

Halsuan kotiseutumuseon renkitupaan lappaa yllättäen tusina teinejä, jotka ryhtyvät kertomaan paikkakunnan elämästä. Poikkeukselliseksi tilanteen tekee se, että halsualainen arki esitellään räväkästi laulaen ja näytellen. Matkailuideot jäävät kirkkaaksi toiseksi tämän *Halsua-live!* -esityksen rinnalla, niin valloittavasti Jälkihoitoryhmäksi itseään nimittävät nuoret irrottelevat musiikinopettaja **Katja Hakalan** johdolla. Esitys on osa Halsuan kehittämissyönteistyksen hanketta.

”Tavoitteenamme on saada halsualainen perinne elämään. Se ei tarkoita vain vanhan ja menneen kokoamista vaan myös nykypäivän perinteiden säilyttämistä. Hankkeen myötä olemme pyrkineet edistämään perinteeseen pohjautuvien paikallisten tuotteiden tuotekehittelyä”, kertoo yli kymmenenä kesänä museonhoitajana toiminut projektityöntekijä **Maria-Elisa Marjusaari**.

Yksi hankkeen konkreettisista tuloksista on Halsuan historiasta ja kulttuurista kertova CD-rom. *Eppäs tierä – Totta ja tarua Halsuasta* -rompulla voi tutustua mm. paikkakunnan kyläkuntiin ja edesmenneisiin persooniin, mutin valmistukseen, tuohitöiden saloihin ja musiikkiin.

Toinen halsualaisten kehittämä tuote on kaunis Halsua-koru, jonka pohjana on arkeologinen löytö, 800-luvulta peräisin oleva solki. Alkuperäinen koru löytyi paikkakunnalta 1800-luvulla ja on nykyään Kansallismuseon kokoelmissa. Artesaani **Tuula Koton** modernisoima versio on saatavana

riipuksena, solkena tai korvakoruina.

”Ongelmallista on se, että meillä on hyviä tuotteita, mutta ei varoja valmistaa saati markkinoida niitä systemaattisesti. Etsimme parhaillaan yrittäjää, koru- tai kultaseppää, joka kykenisi valmistamaan meille Halsua-koruja. Olemme toivoneet apua myös kunnalta, mutta toistaiseksi

tuloksetta”, kertoo **Taina Simpanen**, Halsuan kehittämissyhdistyksen hallituksen puheenjohtaja, joka päätyönään toimii kotitalouden ja tekstiilityön opettajana. Hän on myös vastannut erityisen Halsualaisen Menun tuotekehittelystä ja kokkien koulutuksesta.

”Olemme mielestämme onnistuneet hankkeessamme ja saaneet aikaan monenlaista. Meillä on intoa ja ideoita, mutta rahoituksen järjestäminen tuottaa ongelmia. Tarvitsisimme lisää ihmisiä, mutta työllistämisestä koituvat kustannukset ovat liian korkeat.”

Rohkeat yrittäjät

Komean koivukujan päästä löytyy Häkkilän kylämuseoalue. Vuonna 1929 rakennetun ja kyläläisten toimesta kunnostetun koulun pihapiirissä on kylätalon, museon ja teatterin luoma kokonaisuus, josta Häkkilän kyläyhdistys on rakentanut seudun asukkaita ja matkailijoita palvelevan viihtyisän monitoimialueen.

Kaupunkilaiset, joille palvelut ja päivittäinen kulttuuri- ja urheilutapahtumien kirjo on itsestään selvää, eivät aina tunnu ymmärtävän, millaisen vaivan maaseudulla asuvat joutuvat näkemään voidakseen osallistua tai harrastaa. Häkkilän kylämuseoalueen tarpeellisuudesta kertoo se, että tapahtumien ja toiminnan määrä lisääntyi POMO-ohjelman aikana 50 prosenttia.

Ilman talkootyötä alueen kehittäminen ei olisi onnistunut.

”Koulu on yhdistyksemme sydän, ja tiistai-ilta on aina varattu talkoille. Parhaimmillaan meitä on ollut yli 30. Viime vuonna korjattiin luhtiaitta, museo- ja näyttelytila”, **Tapio Isoniemi** kertoo.

Toiminnan kasvun myötä syntyi myös tarve pitopalvelulle. Kaksi naista osa-aikaisesti työllistävän yrityksen perustivat **Helena Kotila** ja **Ritva Kaattari**.

”Olemme kumpikin luopumassa maataloudesta. Meidän perheessämme karjanpito on jo lopetettu, Kaattareilla se loppuu tänä kesänä. Uusi ura oli siis haussa. POMO-hankkeen myötä saamamme koulutus helpotti päätöksen tekemistä. Kun vierellä oli vielä tuttu ja luotettava ihminen, kynnys ryhtyä yrittäjäksi ei tuntunut niin korkealta”, Helena Kotila sanoo.

Maaseudun tulevaisuudessa yrittäjyydellä on keskeinen merkitys. Moni kuitenkin luopuu aikeesta, koska riski koetaan liian suureksi. Myös korkeat työvoimakustannukset, verotus, tolkuton paperisota ja tiedonpuute vähentävät merkittävästi halua ryhtyä yrittäjäksi. Suomessa tarvittaisiinkin kipeästi yrittäjäosaamisen täsmäkoulutusta.

Tapio Isoniemi muistuttaa, että pitopalvelua pyörittävien naisten ja kyläyhdistyksen yhteistyössä on kyse kummankin edusta.

”Pitopalvelu maksaa tiloista vuokran, joka on taas meille huomattava tulonlähde. Samalla sana kyläyhdistyksen kehittämistä palveluista leviää asiakkaiden mukana maailmalle.”

Mennyt maailma

Toholammilla sijaitseva Pajamäen tilan kunnostettu päärakennus on puhutteleva esimerkki kyläläisten peräänantamattomuudesta. Pahoin rapistuneen autiotalon entisöiminen ja muuttaminen juhla- ja näyttelytiloiksi on vaatinut vuosien työn ja vahvaa uskoa.

Nyt, kun korjaustyö on saatettu päätökseen, Pajamäen talomuseon kannatusyhdistyksen jäsenet **Hilkka Ervonen**, **Elli Kellosalo** ja **Erkki Kujala** eivät peittele tyytyväisyyttään. Ja miksi pitäisikään. Keskellä Lestijokilaakson arvokasta kulttuurimaisemaa sijaitsevan pitäjätalon pelastaminen on ollut sankarillinen teko.

”Toholammin kunta ei ollut kiinnostunut rakennuksen kunnostamisesta korkeiden kustannusten vuoksi. Onneksemme arkkitehtipariskunta **Tuulia** ja **Lasse Minkkinen** innostui ja esitteli asian Museovirastolle. Työ toteutettiin talkoovoimin ja aikuiskoulutuskeskuksen oppilastyönä apurahojen ja lahjoitusten turvin”, Erkki Kujala kertoo.

Myös Ympäristökeskus kiinnostui projektista ja onnistui hankkimaan kunnostusta varten EU-tukea 150 000 markkaa. Sitä ei kuitenkaan saatu, koska kunta ei halunnut osallistua rahoitukseen.

Pajamäen talomuseon kannatusyhdistyksen jäsenet ovatkin saaneet omakohtaisesti tuta, miten vaikeaa on perustella paikallistason päättäjille kulttuurihankkeiden tärkeyttä, koska niiden tuomaa mielihyvää ja kykyä yhdistää ihmisiä on mahdotonta mitata markoissa.

POMO-ohjelman toimintamalli on ollut Suomen oloissa ennakkoluuloton, koska siinä luotetaan ruohonjuuritason toimijoihin. Toimintaryhmät ovat itse saaneet ideoita hankkeet ja päättää,

miten ne toteutetaan.

POMOn ansiosta Pajamäen talomuseon kannatusyhdistys on voinut luoda monipuolisen perinneohjelman ja kerätä talonpoikaiskulttuuriin, siirtolaisperinteeseen ja sota-aikaan liittyvää esineistöä sekä perimätietoa, jotka aiotaan asettaa näytteille Pajamäen taloon.

”Kun koulun toiminta lakkautettiin, kyläläisillä ei ollut yhteistä paikkaa, jossa kokoontua. Nyt meillä on Pajamäki, jossa voimme järjestää ristiäisiä ja muita perhetilaisuuksia, pitää kokouksia, konsertteja ja näyttelyjä. Tarkoituksena on, että tilaisuudet tuottavat taloudellisesti ainakin sen verran, että talon ylläpitokustannukset saadaan maksettua.”

Uudet haasteet

Maa- ja metsätalousministeriössä Pirityisten toimintaa on seurattu tyytyväisin mielin, ja maaseutuneuvos Eero Uusitalo kehottaakin muita ottamaan mallia pohjanmaalaisesta puhdista. Nyt tarvitaan suoraa toimintaa!

”Maaseudun kehittäminen on – jääkiekkotermiä käyttäen – vääntöä väännön päälle. On totta, ettei toimintaryhmätyön sovittaminen suomalaiseen hallintojärjestelmään ole ollut helppoa, koska osa viranomaisista on kokenut työryhmät kilpailijoikseen”, Eero Uusitalo sanoo.

Myös hankkeiden prosessinomaisuus on hämmentänyt kunnallisia päättäjiä. Mutta kuten liris Jurvansuu muistuttaa, veisi vuosia, ennen kuin mitään saataisiin aloitettua, jos kaikki pitäisi suunnitella millintarkasti ennakkoon.

”Hankkeet ovat nousseet paikkakunnan omista tarpeista ja perinteistä. Sillä, että ihmiset tuntevat toisensa ja hankkeita toteuttavat yhteisöt, on ollut suuri merkitys onnistumisen kannalta. Omaksi koettu hanke saa ihmiset sitoutumaan.”

Pirityisten näytöt ovat olleet sen verran komeat, ettei maa- ja metsätalousministeriölle tuottanut minkäänlaisia vaikeuksia valita yhdistystä yhdeksi EU:n uuden yhteisöaloiteohjelman toimintaryhmäksi. Kaudella 2000-2006 toteuttava Leader+ -ohjelman tavoitteena on tukea maaseudun innovatiivisia kehittämiskeinoja, kehittää uusia toimintatapoja sekä vahvistaa maaseudun asukkaiden, elinkeinonharjoittajien ja viranomaisten yhteistyötä. Jotta hanke on elinkelpoinen, sen pitää pystyä jatkamaan toimintaansa ilman tukea sen jälkeen, kun hanke on päättynyt. Jokaisen toimintaryhmän tulee myös pyrkiä toteuttamaan yhtä tai kahta Leader+ -ohjelman teemaa ja suunnitella alueensa kehittämistoimenpiteet ja tavoitteet sen mukaan.

”Olimme iloisia, kun yhdeksi kansalliseksi toimintateemaksi tuli maaseudulta kaupunkiin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastaminen ja maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen edistäminen. Siinä meille oikea haaste! Tosin aiomme pistää vieläkin paremmaksi eli kääntää maaseudun muuttoliikkeen voitolliseksi. Siihen ei ole hallitukseen pystynyt”, Pirjo Palosaari-Penttilä sanoo iloisesti nauraen.

Rikasta elämää

Pirityisten riemukkaalle uholle löytyy katetta. Viime vuoden lopulla valmistunut tutkimus osoittaa, että jopa neljännesmiljoona kaupunkilaista olisi kiinnostunut muuttamaan maaseudulle. Reilut 65000 suomalaista toteuttaisi aikeensa saman tien, mikäli maaseudulta järjestyisi mielekäs ja ammatillista koulutusta vastaava työ. Maaseutuyrittäjyyden Edistämiskeskuksen teettämän tutkimuksen mukaan haastatelluista yli 60 prosenttia pitää maaseutua parempana asuinympäristönä kuin kaupungeja.

”Haluamme nostaa voimakkaasti esiin sen, miten monipuolista ja sisällöltään rikasta elämä voi maaseudulla olla. Aktiivinen osallistuminen ei ole enää paikkakunnasta kiinni, sillä uusien tietoyhteyksien ja teknologian avulla on mahdollista toimia niin paikallisissa, alueellisissa, valtakunnallisissa kuin kansainvälisissäkin verkostoissa. Sitä paitsi eläminen täällä on edullisempaa kuin suurissa keskuksissa”, Airi Kentala ja Pirjo Palosaari-Penttilä sanovat. Heidän luulisi tietävän, ovathan molemmat paluumuuttajia, Helsingin reissut tehneitä perheellisiä, jotka kyllästivät suurkaupungin ongelmiin, kiireeseen ja saasteisiin. Paluumuuttajiin lukeutuu myös liris Jurvansuu, joka vietettyään vuosia ulkomailla palasi perheineen Pohjanmaan lakeuksille.

”Lasten kasvuympäristönä maaseutu on ihanteellinen. Suurissa kaupungeissa lasten on jopa

jonotettava voidakseen harrastaa, ja erityisesti trendilajien hinnat ovat pilvissä. Täällä sellaisia ongelmia ei ole. Otetaan esimerkiksi ratsastus. Kun tyttäreni lähtee ystäviensä kanssa koulun jälkeen naapurikunnan ratsastustallille, matka taittuu turvallisesti 4H-liiton pikkubussilla. Perillä syödään eväitä, jutellaan kavereiden kanssa, ratsastetaan ja viihdytään. Neljän-viiden tunnin kuluttua ohjaaja saattaa nuoret kotiin. Koko lysti maksaa 35 markkaa.”

Vaikka pirityiset tekevätkin kaikkensa saadakseen mahdolliset paluumuuttajat vakuuttumaan maaseudun tarjoamista mahdollisuuksista, ylisanoihiin naiset eivät lankea. He tietävät, että maaseudulla selviytyminen vaatii kovaa työtä, sopeutumista ja hyvää huumorintajua.

”Kaupunkilaisilla on usein yltiöromanttinen kuva maaseudusta ja sen ihmisistä. Emmehän me täällä missään museossa elä. Se, joka haluaa ihailia menneiden aikojen idylliä, menköön Kansallismuseoon! Me täällä luomme tulevaisuutta.”

Eija Mäkinen
toimittaja@taivaannapa.net